

POVINNÁ OČKOVÁNÍ V DOSPĚLOSTI

MUDr. Petr Kúmpel¹, MUDr. Marek Petráš²

¹Infekční oddělení SN, Opava

²externí konzultant společnosti Sevapharma

Není pochyb o tom, že původci infekčních nemocí představují a budou stále představovat vážného a často zákeřného protihráče zdraví jedince i celé společnosti. Expertní rada evropských akademií věd, složená z nezávislých vědců různých oborů a profesí, označila v loňském roce za závažný celospolečenský zdravotní problém právě infekční nemoci. Jen málokdo si uvědomuje, že tyto nemoci jsou v celosvětovém měřítku zodpovědné za přibližně jednu třetinu všech úmrtí, v rozvojových zemích téměř za jednu polovinu. Problém infekcí přetrvává přes dostupnost a vývoj nových antibiotik i vakcín. Mikroorganizmy si vytvářejí nové mechanismy rezistence, očkovací strategie narážejí na jedné straně na finanční problémy u rozvojových zemí a na straně druhé na neopodstatněný odpor proti vakcinaci v některých vyspělých zemích. Právě Československo v historii dosáhlo na poli aktivní imunizace výrazných úspěchů. Vysoké procento proočkované populace a dokonale vypracovaný systém očkování nám řada zemí závidí. Očkování zůstává významnou prioritou našeho zdravotnictví, je na něj pamatováno v zákonech a je pravidelně upravováno ve vyhláškách a jejich novelách. Platnou vyhláškou upravující očkování v současné době je Vyhláška 30/2004 Sb. ze dne 21. ledna 2004, kterou se mění Vyhláška č. 439/2000 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění Vyhlášky č. 478/2002 Sb.

Očkování stanovená vyhláškou jsou povinná a očkovanému jsou poskytována zdarma. Cílem sdělení je orientační přehled vyhláškou stanovených očkování v dospělosti.

Klíčová slova: aktivní imunizace, očkování, Vyhláška 30/2004 Sb.

Med. Pro Praxi 2006; 1: 24–25

Kdo očkování provádí

Optimálně by měl vždy očkovat lékař, který má pacienta v trvalé péči, tedy praktický lékař, u kterého je pacient registrován, a to v adekvátně vybavené ambulanci. Pouze tento lékař zná nejlépe anamnézu a zdravotní stav svého pacienta a může posoudit jak indikaci, tak kontraindikaci daného očkování. Rovněž údaje o očkování vedené v pacientově dokumentaci u praktického lékaře a v očkovacím průkazu lze považovat za validní, neboť lékař provádějící imunizaci má povinnost vždy provést záznam o očkování. Výjimkou očkování u praktického lékaře jsou případy, kdy očkování nesnese odkladu, či je spojeno s rizikem, a praktický lékař proto doporučí očkování v zařízení, které má zkušenosti s očkováním rizikových osob.

Očkování dále mohou provádět pracoviště tbc a respiračních nemocí, novorozenecká oddělení, očkovací centra ve zdravotních ústavech, pracoviště poskytující první pomoc při poranění, antirabická střediska a poradny pro cestovní medicínu.

Za provedení předepsaných očkování dle věku a zdravotního stavu je odpovědný ošetřující lékař, sledování proočkovanosti provádějí pracovníci orgánu ochrany veřejného zdraví.

Vakcíny

K očkování na území ČR smějí být užity pouze vakcíny, které jsou u nás registrovány. Vakcíny pro povinná očkování se objednávají prostřednictvím orgánů ochrany veřejného zdraví, ostatní vakcíny na recepty cestou lékáren. Při skladování a transportu je nutné dodržovat chladový řetězec. Po aplikaci vakcíny má pacient zůstat pod dohledem lékaře mi-

nimálně 30 minut, dalších 24 hodin se doporučuje omezit nadměrnou fyzickou zátěž.

Doporučené vybavení ordinace, kde se očkování provádí

Ke zvládnutí možných nežádoucích účinků po očkování je doporučeno vybavit ordinaci obličejovou maskou, samorozpínacím dýchacím přístrojem, zdrojem kyslíku s kyslíkovou maskou, infuzní soupravou. Pohotovostní lékárna by měla obsahovat zejména adrenalin, vodu pro injekce, roztok krystaloidů (např. Sol. Ringer 500 ml), Calcium chloratum, Dithiaden amp., Diazepam amp., Hydrocortison sol., Sanorin sol. 0,5%, Salbutamol ve spreji.

Povinná očkování v dospělosti můžeme rozdělit:

1. Pravidelná očkování v dospělosti

Očkování proti tetanu

Pravidelné očkování proti tetanu se naposledy v dětském věku provádí v době od dosažení čtrnáctého do dovršení patnáctého roku věku dítěte. V dospělosti se očkování proti tetanu provádí každých 10 až 15 let, přitom delší interval volíme zejména u zdravých mladších dospělých. U dospělých, kteří předepsaný interval nedodrželi či nebyli dříve řádně očkováni a přitom nemají známou kontraindikaci, se provede základní očkování třemi dávkami, přičemž druhá dávka se aplikuje 6 týdnů po první dávce a třetí dávka za 6 měsíců po druhé dávce. K očkování se používá purifikovaný tetanický anatoxin (např. Alteana, Tetavax). Kontraindikací očkování

je horečnaté onemocnění a jeho rekonvalescence (do 2 týdnů), aktivní a neléčená tuberkulóza, závažná reakce po předchozí aplikaci a případně známá přecitlivělost na některou ze složek vakcíny.

Profylaxe proti tetanu při úrazech a poraněních nepatří mezi očkování pravidelná a je uvedena v příslušné kapitole.

Očkování proti virové hepatitidě B

Celoplošné očkování proti hepatitidě typu B se v ČR provádí od roku 2001 u všech dětí v prvních měsících života a u dětí od dovršení 12. do dovršení 13. roku věku, pokud již dříve nebyly očkovány.

V dospělosti se pravidelné očkování proti VHB provádí u osob:

- které mají být či jsou zařazeny do pravidelných dialyzačních programů,
- nově přijatých do ústavů sociální péče s výjimkou domovů důchodců a domovů-penzionů pro důchodce,
- v případech sexuálních kontaktů s osobami s virovou hepatitidou B či nosičstvím HbsAg,
- žijících ve společné domácnosti s výše uvedenými osobami, ale pouze tehdy, je-li toto očkování uloženo orgánem ochrany veřejného zdraví,
- po poranění kontaminovanou injekční jehlou tehdy, pokud poraněná osoba má titr anti-HBs protilátek nižší než 10 IU/l.

Základní očkování se provádí třemi dávkami očkovací látky (např. Engerix, H-B-Vax, event. kombinované vakcíny), kdy 2. dávka se podává za měsíc po první a třetí dávka za 6 měsíců. Je-li třeba dosáhnout rychlé ochrany proti tomuto infekčnímu

Tabulka 1. Aktivní a pasivní profylaxe tetanu po poranění

Skupina	Anatoxin	Hyperimunní lidský anti-tetanický imunoglobulin
Řádně očkování do 15 let věku	—	—
Řádně očkování nad 15 let věku		
Do 5 let po očkování	—	—
Nad 5 let po očkování	0,5 ml	—
Neúplné očkování		
• 1 dávkou v době 3–6 týdnů před poraněním	0,5 ml	—
• 2 dávkami v době 3 týdnů – 10 měsíců před poraněním	0,5 ml	—
Neočkovaní nebo neúplně očkování s intervaly jinými než uvedenými výše	0,5 ml*	dávka dle příbal. informace
Osoby nad 60 let věku		
S dokladem o očkování v posledních 10 letech	0,5 ml	—
Bez takového dokladu	0,5 ml*	dávka dle příbal. informace
* dále se pokračuje v základním očkování		

onemocnění, je možné použít zrychlené schéma podání tří dávek vakcíny v 0., 1. a 3. týdnu. Pro dosažení dlouhodobé ochrany se při tomto zrychleném schématu podává navíc 4. dávka zhruba po 1 roce od zahájení.

Očkování proti virové hepatitidě A

Očkování proti virové hepatitidě A se provádí u osoby po poranění kontaminovanou injekční jehlou, pokud vyšetření protilátek anti-HAV je u této osoby negativní.

Očkování se provádí podáním jedné dávky vakcíny (např. Havrix, Avaxim, Vaqta).

Očkování proti nákazám vyvolaným *Streptokokem pneumoniae*

Pravidelné očkování proti nákazám *S. pneumoniae* se provádí u osob umístěných v LDN, domovech důchodců a domovech-penzionech pro důchodce, dále u osob umístěných v ÚSP, pokud tyto osoby trpí chronickým nespecifickým onemocněním dýchacích cest, chronickým onemocněním srdce, cév a ledvin nebo diabetem.

Očkování se provádí podáním jedné dávky vakcíny (např. Pneumo 23).

Očkování proti chřipce

Pravidelné očkování proti chřipce se provádí každý rok u osob vyjmenovaných u očkování proti nákazám vyvolaným *S. pneumoniae*.

Podle vyhlášky 225/2005 Sb. je očkování proti chřipce u osob starších 65 let, u osob po splenektomii, po transplantaci krvinek, u osob, které trpí závažným farmakologicky řešeným onemocněním srdce a cév, dýchacích cest, ledvin či diabetem, hrazeno z prostředků veřejného zdravotního pojištění.

K očkování se užívá jedna dávka vakcíny (např. Influvac, Vaxigrip, Begrivac, Fluorix, Fluad), antigen- ní složení chřipkových vakcín je každoročně upra-

vováno dle doporučení WHO. Očkování je kontraindikováno u osob s předchozí alergickou reakcí na chřipkovou vakcínu, albumin či jiné složky vakcíny, u osob s akutním horečnatým onemocněním.

2. Zvláštní očkování v dospělosti

Tímto očkováním se rozumí očkování osob činných na pracovištích s vyšším rizikem vzniku infekce. I tato očkování jsou povinná a hrazená státem.

Očkování proti virové hepatitidě B

Toto očkování se provádí u studujících lékařských fakult a zdravotnických škol a studentů jiných vysokých škol, kteří jsou připravováni pro činnosti při vyšetřování či ošetřování nemocných ve zdravotnických zařízeních, dále u studentů středních a vyšších odborných sociálních škol, připravovaných pro činnosti v ústavech sociální péče při vyšetřování a ošetřování osob zde přijatých. Dále se toto očkování provádí u osob činných při vyšetřování a ošetřování osob na pracovištích s vyšším rizikem hepatitidy B (chirurgické obory, hemodialýzy, infekční oddělení, interní oddělení včetně LDN, interní ambulance, kde jsou prováděny invazivní výkony, ARO, JIP, mikrobiologické, hematologické, biochemické a imunologické laboratoře, transfúzní stanice, pracoviště stomatologická, patologicko-anatomická, soudního lékařství, psychiatrická a pracoviště zdravotnické záchranné služby, domovy důchodců, penzióny pro důchodce, ÚSP), při manipulaci se zdravotnickým odpadem a u osob v nízkoprahových programech pro uživatele drog, a to ještě před započítáním jejich činnosti na uvedených pracovištích.

Literatura

1. Domorázková E, a kol. Očkování v praxi praktického lékaře, Grada Publishing, Praha 1997.
2. Petráš M, Domorázková E, Petrášová A. Manuál očkování II. Tango s.r.o., Praha 1998.
3. Plotkin SA, Orenstein WA. Vaccines, 4th edition, Saunders 2003.
4. Vyhláška č. 439/2000 Sb. ze dne 6. prosince 2000 o očkování proti infekčním nemocem ve znění Vyhlášky č. 478/2002 Sb.
5. Vyhláška č. 30/2004 Sb. ze dne 21. ledna 2004, kterou se mění Vyhláška č. 439/2000 Sb., o očkování proti infekčním nemocem, ve znění Vyhlášky č. 478/2002 Sb.

Očkování proti virové hepatitidě A

Toto očkování se provádí společně s očkováním proti hepatitidě B u nově přijatých zaměstnanců základních složek integrovaného záchranného systému.

Očkování proti vzteklině

Očkování se provádí u zaměstnanců laboratoří, kde se pracuje s virulentními kmeny vztekliny, a to ještě před započítáním jejich činnosti v laboratoři.

Očkování se provádí 3 dávkami vakcíny (např. Rabipur, Verorab).

Očkování proti chřipce a nákazám vyvolaným *Streptokokem pneumoniae*

Zvláštní očkování proti chřipce se provádí u osob činných v LDN, ÚSP, domech s pečovatelskou službou, domovech důchodců a domovech-penzionech pro důchodce.

3. Mimořádné očkování

Toto očkování je vyhlášováno orgánem ochrany veřejného zdraví v mimořádných situacích.

4. Očkování při úrazech, poraněních, nehojících se ranách a před některými léčebnými výkony

Očkování proti vzteklině

Očkování je prováděno v indikovaných případech po pokousání či poranění zvířetem na základě rozhodnutí lékaře antirabického střediska.

Očkování proti tetanu

Očkování proti tetanu se provádí při úrazech, poraněních a nehojících se ranách, v indikovaných případech v předoperační přípravě, zejména před operacemi na konečniku a tlustém střevě.

Očkování pacientů po transplantaci kostní dřeviny, po splenektomii, po léčbě hematologických malignit se řídí specifickými doporučenými postupy.

Ucelenou a pravidelně aktualizovanou řadu dalších podrobných informací o očkování a platných vyhláškách vztahujících se k očkování lze nalézt na internetových adresách www.vakciny.net, www.szu.cz/cem/ockovani, www.ockovani.com.

MUDr. Petr Kúmpel

Infekční oddělení SN
Olomoucká 86, 746 01 Opava
e-mail: petr.kumpel@nemocnice.opava.cz